

ARCKÉPEK

Borbély Jolán

Kezdjük azzal, hogy miért választja valaki, aki a 20-as években Hajdúszoboszlón született a néprajzos szakmát! 28-ban születtem, beleszülettem egy paraszti kultúrába, a nevelőszüleim, a nagyszüleim jó módú parasztemberek voltak, akik amellelt, hogy volt tisztességes megélhetésük, minden paraszti munkába bevontak. Ebben a paraszti munkában, mint árva ikrek nagyon jól éreztük magunkat. Aztán adva volt egy Dóczy református gimnázium Debrecenben, ahol volt egy énektanárunk, aki népdalokat tanított. Fehér Klára volt a magyartanárnk, Fehér Gábor író húga, aki Tamási Áron „Ábel a rengetegben” című könyvéből olvasott, minden óra elején öt perccel. Így szoktatott rá bennünket a népies irodalomra. Az énektanár pedig, aki népdalokat tanított, tudta, hogy mi szoboszlóiak vagyunk, megkérdezte, na, az ikrek nem tudnak ennek valami változatát? Mert egyszer kiderült, hogy az ikrek tudtak egy új stílusú népdalnak egy másik változatát. Na, ettől mi úgy éreztük, hogy valamivel többek vagyunk, mint az a proccos társaság, aki ott jelen van, mert ez a társaság – kettőnkön és még egy harmadik lányon kívül – mind tudott németül. Ettől mi tudtuk, hogy a ranglétrán valahol hátul vagyunk, de az ének órán mi elől voltunk, mert minket mindig megkérdeztek. Ez töltött el azzal az öntudattal, hogy a Karácsony Sándor és Lükő Gábor – aki akkor volt fiatal néprajzos a debreceni múzeumban – vezette Táj és Népkutató mozgalomnak a tagjaivá szegődünk.

Én 46-ban érettségiztem, Debrecenben, a Református Kollégium Oratóriumában, mert hogy az iskola orosz katona kórház volt. Két lehetőséget láttam magam előtt, vagy mezőgazdasági egyetem, agrármérnökre menni vagy néprajzra. De mivel láttuk, hogy a dolgok nem arrafelé haladnak, mint amerre mi szeretnénk volna, bizonytalanná vált az egész parasztság jövője és ezért én úgy döntöttem, hogy a néprajzot választom s a magyar szakos tanárit. Ezért jöttem Budapestre egyetemre. Én már debreceni érettségiző diákként találkoztam Molnár István nevével, meg Molnár Istvánnak a táncaival, amit én megtanultam – már nem is tudom kitől – és betanítottam Hajdúszoboszlón egy 36 tagú paraszt ifjúsági csoportnak az augusztus 20-i ünnepekre. Ezzel kezdődött az én elkötelezettségem a néptánc iránt. Amikor Pestre jöttem, rögtön kerestem a lehetőséget, hol találom meg Molnár Istvánt. Akkor kiderült, hogy Molnár István felvételt hirdet a Csokonai nevű együttesébe. Így mentem én a Csokonaiba, ahol ott volt Pesovár Ernő, s ott volt Martin György is, 16 éves, rövidnadrágos cserkészként, meg Vásárhelyi László is ott volt. Mindazok akik később meghatározták az egész táncutatást. Ha megnézzük, a színpadi tánc kultúrában Rábai kapott leginkább lehetőséget akkor, de a tudományban egyetlen Rábai tanítványt sem találunk, Mácz Laci kivételével. Az összes kutató mind Molnár István tanítvány volt. Na, így kerültem a Csokonai utánpótlás együttesbe. Itt ismerkedtem meg a többiekkel, igen ám, de nem tudtam az egyetemen néprajz szakra menni, mert kiderült, hogy csak harmadik sakként lehet felvenni. Ezért jelentkeztem magyar-német szakra, amiből három évet el is végeztem becsülettel. De ekkor önálló tanszék lett a múzeológia – a néprajz, művészettörténet és régészet. Én szerettem volna átmenni, álmaimat megvalósítani, de mint falusi kislány nem mertem megengedni magamnak azt a luxust,

hogy szabad bölcsész legyek. És így nem engedtek, mert hogy rám, mint pedagógusra nagy szükség van. Én viszont úgy gondoltam, otthagynom az egyetemet, ha nem mehetek át néprajzra, hiszen én azért jöttem Pestre. Férjhez mentem és egy évig nem is jártam egyetemre.

Az uram révén ismertem meg Szigeti Károlyt és más táncosokat, és a már meginduló Népművészeti Intézettel is kapcsolatba kerültem. 51-ben el is mentem az intézetnek az első, Alsógödön megrendezett táncoktatói tanfolyamára. A Népművészeti Intézetben Kocsis Gyurka volt, aki a táncanfolyamokat szervezte és Szigeti Károly volt, aki engem beprotézált, mint egyetemistát, meg mint Csokonais táncost. Ezt a tanfolyamot én el is végeztem. Közben Ortutay Gyula elintézte, hogy átvettek a néprajz szakra és ez azt jelentette számomra, hogy 1952-ben másod évtől kezdhettem a néprajz szakot, de később a magyar szakos tanári diplomát is megszereztem. Ekkor már együtt járhattam Pesovár Ernővel, aki szerencsés volt, mert ő szabad bölcsész lévén egyszerre át tudott menni a néprajzszakra, így ő vagy három évvel előbb végzett mint mi.

Változatlanul táncoltam tovább. Molnár Istvánnak volt egy népfőiskolája Siófokon. Ezen a népfőiskolán a Ruggyanta Gumigyár csoportja is ott volt – akik a bukaresti VIT-en is szerepeltek – amit szintén Molnár István vezetett. Velük együtt mentünk le a népfőiskolára nyárra mi is. 1948 nyarán egy nagyszerű táncos tábor volt. Itt együtt voltunk mindnyájan, akikkel az intézetben megteremtettük a táncutatást Pesovár Ernő vezetésével. Ő szóltáncosa Molnárnak volt. Érettségi után Martin György hivatásos táncos lett, ő is Molnár István SZOT Együttesében, ahol később találkozott Tímár Sándorral. Pesovár Feri pedig, aki egyidős volt Martinnal, a Honvéd Együttesben lett hivatásos táncos. Feri a néprajz szakra járt, Martin pedig előbb történelem szakon végzett, utána fejezte be a néprajz szakot is.

Amikor a Népművelési Intézet felállt, annak két osztálya volt, ami engem érdekelhetett. Az egyik a táncosztály volt, amit Poór Anna vezetett, a másik a néprajz osztály volt, amit Muharay Elemér. Muharayt csak névről ismertem addig, nem ismertem őt személyesen. Balla Pétert, a népzeneosztály vezetőjét, én ismertem őt, így ismertem őt, jártam is az énekóráira, Muharay Elemérral szerveztette meg Széll Jenő, az intézet igazgatója a néprajzi osztályt. Erre a néprajzi osztályra került be Pesovár Ernő, mint friss néprajzos. Persze neki is voltak problémái az egyetemen, mert neki jegyző volt az édesapja, és mint osztályidegnek kirakták a kollégiumból, és a Rákosi korszakban akit kirúgtak a kollégiumból, azt az egyetemről is eltávolították. Ernő akkor jött vissza a falujából az egyetemre, amikor én táviratoztam neki, jöjjön azonnal, mert lebuktattuk az igazgatót.

Pesovár Ernőt mint fiatal, kiváló táncost szervezte be Muharay Elemér a saját osztályára, táncos szakembernek. Molnárnak már akkorra jelent meg a néptáncról kötete, amiből kiderült, hogy ő járt először Erdélyben gyűjteni, magnóval, filmfelvevővel, ő gyűjtött először néptánc eredeti snitteket, mert Gönyei Sándor gyűjtött ugyan korábban, de évtizedek voltak közöttük és Molnár Párizsból hazatérve modern filmtechnikákkal rendelkezett. Így elhatározták, hogy a tánc csoportoknak a munkáját úgy segítik, módszeres táncfilmezést szerveznek az országban a néprajzi gyűjtés mellett. Tudatos

gyűjtő munka kezdődött azzal a gondolattal, hogy a néptáncot is így fogják felgyűjteni, ahogy a népzénet Kodály és Bartók.

Ez jó fogadtatásra talált Muharay Elemérnél és Széll Jenőnél. Széll Jenő szerzett is pénzt mindenre. Úgy állt fel a két osztály, hogy a Muharay osztályán, a néprajzi osztályon a népköltészetből kezdve a szokásokon keresztül a népzeneig foglalkoztak a népművészet más ágaival is, de felállt egy tánckutató részleg is. A másik osztályon pedig a Poór Anna vezetésével a táncosztály, aminek az volt a feladata, hogy a táncsoportoknak a munkáját segítse főleg „korszerű” koreográfiákkal. Akkor a példa a nagy szovjet koreográfus Mojszejev volt, az ő elmélete szerint a koreográfusnak csak ihletet kell szereznie a paraszti kultúrából, meg motívumokat, s művészi tehetségével kell megfogalmaznia a koreográfiát, hogy így átfogalmazva színpadról közvetítse a nemzeti kultúrát. Ez ugye óriási tévedés volt. Ezt a badarságot a másik oldal úgy tudta egy kicsit ellensúlyozni, hogy függetlenül attól, hogy milyen koreográfiai eszméknek a jegyében fogalmazódott a színpadi művészet, a tánckutató részleg a néprajzi osztályon nagyon szigorú tervek alapján hozzáfogott a gyűjtőmunkához. Ennek a munkának a vezetője Pesovár Ernő volt. Martin György és én mint egyetemi hallgatók, mi voltunk eleinte a külső munkatársak. Széll Jenő szerzett pénzt, s így külső munkatársként bárkit, akit erre alkalmasnak találtak, be lehetett vonni. Belső munkatársként előttem Gábor Anna került az osztályra. Mozdulatművész volt, Szentpálék tanítványa és néprajz szakon végzett. Én már a gyakorló évetem is az intézetben töltöttem, a diplomamunkám is az intézet pénzén készült és minden táncos gyűjtő munkám is. Lugossy Emma és Morvai Péter jelölték ki számomra a hazai horvát területet – a 8 községből álló, Dráva menti határsáv területén élő székely paraszt horvát falvakat – aminek a kultúrájáról csak azt tudtuk, hogy elzárt, feltehetően régies, de nem tudtuk, hogy milyen. Az volt a feladat, hogy derítsem fel. Ezt én meg is tettem és utána rábeszéltek, hogy folytassam a gyűjtést – és én hagytam magam rábeszélni –, mert találtam egy gyönyörű archaikus kultúrát, ami aztán a diplomaterületem lett.

De természetesen másfelé is jártam, mint ahogy a többiek is, hiszen nagy munkába kezdett ez a csoport. Az egyik volt a somogyi gyűjtőmunka, a második a szatmári. A somogyi jelent meg először, tulajdonképpen az volt a cél, hogy monografikusan feldolgozni, faluról falura felgyűjteni a táncmagyományt, mindent ami található. Volt az intézetnek egy filmfelvevő gépe, egy iszonyú nagy, aminek a cipelésébe megszakadtunk, mert ahhoz akkumulátor is kellett. Magnetofonja nem is volt az intézetnek. Rábai Miklóstól vett Martin 54-ben vagy 55-ben egy UHER gépet, ezt első nyugateurópai újtárról hozta haza Rábai. Ezt a monstre, de nagyon jó minőségű magnetofont vette meg Martin György, aki félnapos volt az intézetben. Ezt vittük magunkkal, a magnetofon felvételek ezzel történtek és az általam Csehszlovákiából csempésztetett 16 mm-es néma filmfelvevő géppel, ami könnyen hordozható volt, és elemekkel működött. A gépek amiken a gyűjtéseket folytattuk, Martin György sajátjai voltak, a meglévő 8 mm-es felvevővel együtt, aminek az volt a baja, hogy a filmjét nem lehetett másoltatni. Ezzel történtek a részletfelvételek és a 16 mm-essel a folyamatos táncfelvételek és az UHER magnóval a szinkron zenei felvételek. A korai szinkron lejegyzések az általunk kiművelt módon történtek és Európában ezek az első szinkronizált, eredeti felvételek. Én a szatmári gyűjtéstől kezdve mindenben részt vettem.

Elemér bácsi azt kérte a néprajzos csoporttól, hogy segítsük az ő népi együttes munkáját is. A „Gyöngyös bokrétás” együttesek megmaradtak, ha a Gyöngyös bokrétát fel is szá-

molták, mert ekkor ezekből a falusi hagyományörző együttesek lettek, akiket Elemér bácsi próbált ellátni mesejátékokkal, szokásjátékokkal s ez utóbbiakról amikor kiderült, hogy ezeknek a dramatikus szokásoknak a színpadra vitele sokkal könnyebb, közel áll a csoportokhoz, akkor ő ezekkel foglalkozott. Ehhez szerveztek dramaturgokat, költőket. Csoóri Sándort és Bodnár Sándort, aki a Nemzeti Színháznak volt a rendezője később és nekünk Csokonaista táncos társunk volt. Tehát mi voltunk az autentikus anyagot szállító néprajzosok. Muharay Elemér egy fiatal stábot alakított ki maga körül, akik között ott volt Olsvai Imre és Sárosi Bálint is.

Muharay Elemérnek köszönhető, hogy a Gyöngyös bokrétás együttesek nem haltak meg. És akár hiszi a világ, akár nem, a mai napig is élnek! Ha megnézzük a Hagyományörző együtteseinket, egy részük bokrétás együttes volt, akiket Elemér bácsi segített át a válságos éveken, a traumán, a Rákosi korszakban. Amikoris rajtunk kívül és az „avatottakon” kívül igazániból nem igen tudta más, hogy ezeknek mi az értéke és mitől fontosak.

Mi mindannyian közel tudtunk kerülni az elkeseredett parasztsághoz is és meg tudtuk érteni, hogy fontos a hagyományos táncművelés filmen való rögzítése.

A somogyi monografikus gyűjtés látott először napvilágot, utána indult meg ennek tanulsága alapján, pontosabban már ezzel párhuzamosan a szabolcs-szatmári gyűjtés, ami mindmáig nem jelent meg egy kötetben. Számadatokat nem tudok mondani, az Akadémián van ez nyilvánartva, de számadatában egy monumentális gyűjtés volt ez, majdnem minden falut magába ölelt. És számtalan Felső-Tisza vidéki településről felgyűjtöttük a cigányoktól az elhaltak hitt középkori fejezetét, a hajdú-táncot. Ezeket a cigányok a mai napig őrzik mint boroló táncokat. A hozzájuk kapcsolódó úgynevezett középkori volta-dallamokat Martin fedezte fel, s jegyzett le belőlük egy kötetre való. Ezek a mai napig publikálásra várnak, pontosabban Kovalcsik Katira, hogy sajtó alá rendezze. megszülethettek volna ebből a szatmári gyűjtésből olyan eredmények, amiket nem látott a világ. De csak kisebb tanulmányok születtek. Ezzel együtt a tánckutató Kodály Zoltán révén óriási hírnévre tett szert.

1956 után, amikor átszervezték az intézetet, én is elmentem. Összekeverték a népi-nemzeti kultúrát a népiességgel, a narodnyikizmussal, a tánckutatósról mint tudományos munkáról megállapították, hogy nem az intézetben van a helye. Széll Jenő börtönbe került, Muharay Elemért csak azért nem lehetett kirúgni, mert 7 gyereke volt és azért 7 gyerekkel akkor se lehetett utcára tenni senkit, Kaposi Edit azért maradt, mert Vass Lajost elbocsátották a Honvéd Együttestől, őket 1956 Kínában érte egy turné és ők ott levokoltak a forradalom mellett, Vass Lajos karnagyot menesztették. Kaposi Edit maradt. Igaz, hogy akkor én már különváltan éltem a gyerekek apjától, Éri Istvántól, de amilyen stílusban a néprajzos Bene Zsuzsával az élen a felszámolás ment, úgy döntöttem, ha utca-seprőnek megyek, akkor sincs gusztyom itt maradni. Martin György maradt itt egyedül, mert nem merete az akkor már több tízezer métert számláló filmanyagot itt hagyni. Attól félt, hogy úgy jár, mint a Pátria lemezorosozat, amit Ortutay Gyula segítségével a rádióban adtak ki és szép mennyiségben volt található az intézetben, s kidobták a szemétkébe. Martin nem akarta, hogy így járjon a filmtár. Ezért itt maradt félnaposként, azaz hogy Poór Anna vállalta, hogy átveszi a saját osztályára Lányi Ágostonnal együtt, aki táncleíró volt. Muharay Elemér mint osztály nélküli osztályvezető maradt.

Azt hiszem 58 volt, amikor ez az átszervezés történt. Én

anya voltam gyerekekkel és eszembe jutott, hogy van nekem egy magyar szakos tanári képesítem is. De hova lehet elmenni októberben vagy novemberben? Vagy kollégiumba vagy napközibe. És én közhírré tettem, hogy nekem sürgősen állás kell. Elemér bácsinak Simon Józsefné volt a helyettese, aki később a TIT-ben lett az idegen nyelvű tanfolyamok vezetője s az ő testvére tanár volt az Arany János 12 évfolyamos iskolában, s oda vitt engem.

Tehát 58-ban az Arany János 12 évfolyamos iskolába kerültem, ahol is állami gondozott intézet is volt meg gimnázium is, meg internátus is, ami azért érdekes, mert nekem az internátusi gyerekekből azonnal volt egy gimnazista táncszakköröm. Ezek a gyerekek időmilliomosok lévén szívesen és szeretettel táncoltak, én meg szívesen és szeretettel tanítottam őket. És hogy a szereplésekhez legyen megfelelő ruhatárunk, a Bartók együttessel, amelynek időközben Tímár Sándor lett a vezetője, volt egy olyan szocialista szerződés, hogy én a legtehetségesebb tanítványaimat adom táncosnak, ő pedig a szerepléseinkhez jelmezeket biztosít. Ezekből a gyerekekből került ki az első Népművészet Ifjú Mestere.

Az iskolában én kikötöttem, hogy a hétvégeket szabaddá akarom tenni, mert családi brigáddal gyűjtőutakra mentünk. Én 61-ben férjhez mentem Martin Györgyhez, aki általam örökölt egy fiúgyermeket, akit megtanított legényesezni otthon, bizonyosságul annak, hogy nem igaz az, hogy egy kisgyereknek csak gyerekjátékot lehet tanítani. A szakma állította, hogy csak énekes táncos gyerekjáték való gyerekeknek, Martin tudta, hogy a paraszti kultúrában a gyerek ott tanul először táncolni, amikor az anyja rázza lakodalomban a karján és ott van a táncos összejöveteleken. Ki is próbálta Éri Péteren, aki nem volt még úttörő, kisdobos volt, amikor úttörő versenyen országos első lett szabadon improvizált legényessel és a dolog pikantériája, hogy a zenei kísérője Schiff András zongoraművész volt, akivel osztálytársak voltak és nagyon jó barátok alsó tagozaton. Ő meg zenében lett győztes, úgyhogy ez a két kölyök együtt került a Csillebérci táborba.

Én már korábban is vittem magammal gyűjtő utakra a fiamat. Először még nem járt iskolába, amikor cigányoknál Óbudán gyűjtöttünk és jött velünk. Ez természetes volt neki. Így nagyon jó volt az együttes, mert én a jegyzőkönyvet csináltam és fotóztam, Martin csinálta a filmezést, a gyerek meg a magnetofont kezelte. A karácsonyi meg a húsvéti szünetekben mindig gyűjtőúton voltunk. Az első korai erdélyi gyűjtések, amelyek az Akadémia filmtárában találhatóak és amikre oda van írva, hogy Borbély Jolán és Martin György, Martin György és Borbély Jolán, ott mindenütt hármassal brigád. Természetesen Martin ment gyűjteni ezekre az erdélyi utakra Pesovár Ferivel is, de Ernő például ezeken soha nem volt ott. Ezek mind a mi saját költségeinken történtek, Kallós Zoltán segítségével, akihez mi először Andrásfalvyt küldtük, hogy keresse meg. Meg is kereste még Moldvában, amikor ott tanított. És amikor Gyimesben a fakitermelésnél dolgozott, Martin rábeszélte, hogy foglalkozzon hangszeres népzenevel, tánczenével, és a mi táncos gyűjtéseinknek az előkészítésével. Akkor annyira rossz volt a helyzet Erdélyben, hogy be kellett jelentkezni, ha valahova mentél és persze meg kellett indokolni, hogy ki és mi az illető ahová mégy, rokon-e. Ezzel a családi brigáddal, hogy hárman három nevet viseltünk, könnyű dolgunk volt. Volt egyszer egy Martin György és Borbély Jolán mint házások és egyszer volt egy Éri Péter, mint gyermek, úgyhogy a három név azt jelentette, hogy mi három helyre tudtunk egyszerre bejelentkezni. És ha elkaptak bennünket a milícia, szerencsére nem tudtak rajtunk kiigazodni. Ezek az

erdélyi gyűjtőutak izgalmasak és szépségesek voltak. Veszélyes volt, de teljesen szűz területen jártunk, tulajdonképpen olyan kultúrával találkoztunk, zene és tánc kultúrával, amit mi is csak irodalomból ismertünk.

Volt Martinnak egy szép története! 56-ban, amikor először volt odaát Erdélyben, Kolozsváron, egy két napos IBUSZ úttal gyorsan kiszaladt Magyarvistára és megkeresett volna egy adatközlőt, mégpedig azt az embert, aki annak idején Harangozó Gyulának is táncolt, mint Bokrétás együttes tag. Ha én elengedném a fantáziámat, akkor azt mondanám, hogy Harangozó Gyulának a „népi balettjeit” befolyásolták azok az élmények, amelyekhez például Mátyás István, Mundruc is juttatta, akiről szól ez a mese.

Mátyás Istvánt, Mundrucot Molnár István leírása alapján kereste Martin, de Molnár István rosszul rögzítette a nevét. Magyarázta, magyarázta, csak nem tudták a vistaiak, hogy kiről van szó. És egyszer csak tehetetlenségében a falu közepén elkezdett táncolni. És a táncról rögtön ráismertek, hogy hát, ez a Mundruc! Mert Mundruc kiváló táncos volt, akinek minden figuráját megtanulta Martin György a Molnár könyve alapján. Megtalálta Mátyás Istvánt és Mátyás István a haláláig – a koporsójánál én álltam, mert Martin éppen Örményországban volt – a legkiválóbb adatközlője volt. Órولا írta Martin azt a csodálatos monográfiát, ami azóta is ott áll kiadatlanul. Személyi monográfia. Martin 1956-tól számtalan alkalommal filmre vette Mundruc táncát, rengeteg magnetofonos szöveges felvételt készített vele és tánclemezést, motívumelemzést. Mundruc egy olyan egyéniség volt, aki mint adatközlő nem biztos, hogy sok van közép-Kelet-Európában, de mint táncos nincs is. Na, ez is a jövőre vár, hogy ez a monográfia valaha napvilágot lát vagy sem. Ez lett volna Martin nagydoktora. 12 éve készítik a kollegái sajtó alá, de azt hiszem, én nem fogom megérni, hogy ez kötet legyen. Mint ahogy sok mindent nem fogok megérni, hogy napvilágot lásson a hagyatékából. Hát ennyi arról, hogy valaki, ha meghal, az utókor hogy bánik a hagyatékával. De hát ez is hozzá tartozik az én életemhez, meg az életem keserűségéhez is, azzal együtt, hogy amikor én 14 év után visszajöttem az intézetbe, attól a perctől kezdve elszakadtam a tánctól. Mert hogy engem a tárgyalkotó népművészeti mozgalom menedzselésére, gondozására hívtak vissza, a Varga Mariann helyére. Igaz, hogy megkérdezte tőlem Ács Lili igazgató, hogy nem sajnálom-e hogy nem a tánc részlegre jövök, ahol is Vásárhelyi László volt már akkor évek óta, meg Keszler Mária, aki gyerekjátékkal foglalkozott Martin instrukciójára, meg nemzetiségi kultúrával, főleg svábbal. Még amikor Muharay osztály volt és a tánckutató nemzetiségi csoportnak én voltam a vezetője, mi nem csak dél-szlávot – mert az volt nekem a diplomaterületem – hanem Méhkerékről és Elekről román gyűjtéseket szerveztünk Tímár Sándornak és Tinkának, és voltak sváb gyűjtések is, amit később német kutatók is filmre vettek Kurt Petermann vezetésével, hiszen nekik ugyanolyan régiségek őrződtek meg a sváb tánc kultúrában, mint amilyenek nekünk Erdélyben vagy Moldvában megőrződtek.

Keszler Mari gondozta és csinálta tehát a gyerekjátékot és a nemzetiségi ügyeket, főleg a svábot, Vásárhelyi Laci meg a mindenkori Laci bácsija volt, aki a baráti körbe tartozott és akivel együtt táncoltam Molnárnál, de nem biztos, hogy a táncosztályon összefért volna az ő svádája és improvizációs készsége az én, mondjuk filozofibb, néprajzosabb felkészüléssel.

Vállaltam a tárgyi népművészet gondozását, és ezzel kiestem a tánc kutatásból. Annál is inkább kiestem, mert Martint elvitte Kodály Zoltán a maga intézetébe és ott osztályvezetőt

csinált belőle, s ettől a perctől kezdve a szerény Martin nem tudta elképzelni, hogy ahol ő főnök, ott az ő felesége benne legyen egy gyűjtő brigádban, még ha a saját pénzén is. Ez az egyik. A másik meg az, hogy én attól, hogy úgy éreztem, hogy táncos létemre bizonyítanom kell, túl nagy energiát fektettem ebbe a munkába. A kutya nem kérdezte meg soha, hogy én mit csinálok, azt se kérdezte meg, hogy miért csinálom, azt se mondták, hogy jó-e vagy nem jó. Én a magam lelkiismerete szerint csináltam, és azt hiszem így utólag visszanezve, hogy ha én nem akarok annyira bizonyítani a világnak s magamnak, akkor jobban oda tudtam volna figyelni Martin munkájára és többet is segíthettem volna neki, mint amennyit segítettem. De így örökké úton voltam, mert hisz ez az amatőr mozgalom akkor 30 ezer főt számlált. És senkit sem érdekelt, hogy én ezt hogy bírom vagy nem bírom. Nem beszélve arról, hogy Bánszky Pali földim és Karsai Zsiga ötletére hívtak engem vissza az intézetbe, és egyszer csak Pali azt mondta, hogy csinálni kellene valamit a szövettel, azaz, hogy Bakay Erzsébet iparművész egyetemi tanár nagyon megtetszett neki egy lektorátusi értekezleten. Bakay Erzsébet az Iparművészeti Főiskola tanszékvezető tanárja volt, szövő tanszakon. Na én meg is kerestem. Én magam is Erdélyben Kallóssal sokat gyűjtöttem szövtest, meg viseletet. Neki csodálatos textil és kerámia gyűjteménye van, aminek egy részének a szerzése mellett én ott asszisztáltam. Én igazándiból a szövtest szeretem, habár én hímezni, ami a népi kultúrában addig ismert volt, mindent tudtam, szőni meg nem tudtam. Ugyan a szépanyámnak volt szövőszéke, amivel a padláson játszottunk, de már nem tanultam meg szőni. És mégis, a szövtes volt az, ami közel állt hozzám.

Előként én Csókos Györgyi néni mellett Etyeken kezdtem el a szövőjátékot. Az a székely hagyomány, amire mi ott építettünk, illetve az a kézműves hagyomány, amivel ott fontuk a tépett gyapjút, és azok a növények, amik ott a környezetünkben voltak, és alkalmasak arra, hogy növényi festékekkel festeni lehessen, meg az eszköz nélküli különféle szövés és fonás, amivel a fiatalokat pillanatok alatt el lehet kápráztatni, ezek voltak a varázslatos játékok. Helyben volt a ditroi székely telepes öregek hagyományos szövtes kultúrája, ugyanakkor ott volt Györgyi néninek a kreativitása, ott volt a számtalan gyerek, és ott volt az iskola, ahol ő tanított, tehát minden adva volt ott a megálmodott játékokra. Elkezdtünk hát játszani Györgyi nénival és én az ő segítségével meg is tanultam szőni. Sok fiatal járt ki Pestről! Vittük a friss meleg kenyeret, Györgyi néni hozta a különféle teákat, ettük a kis zsíros kenyert és ittuk a kis teáscskánkat és valami szépséges volt, ahogy közben fontunk, szövünk. Igen, de Györgyi néni a maga költői lelkületével arra nem volt alkalmas, hogy vele iskolát lehessen teremteni. Erre kellett Bakay Erzsébet. Bakay Erzsébet, bácstopolyai származású volt, egy vajdasági parasztlány, aki ismerte és szerette ezt a kultúrát, ha nem is ennek lett a tudora. Sikertült megértetnem vele, hogy itt van egy hagyományos, nagyon gazdag szövtes kultúra, amit soha nem csináltak amatőrök, s ez nagyon fontos lenne. Hímezni mindenki tudott, azt tanították az általános iskolától kezdve a polgári iskoláig, ismétlő iskoláig, mindenféle iskolatípushoz a háború előtt, az az alap. Ki így, ki úgy, de az asszonytársadalom tudott hímezni. Szőni nem tudtunk, csak öreganyáink tudtak szőni. Én teremtettem iskolát Bakay Erzsébettel, meg olyan mozgalmat, hogy mindent tudnak a legjobb szövőink. Olyan iskolarendszert építettünk fel, ahol úgymond mester fokozaton tanítottunk először csíkos gyapjút, azután székely festékeseket, nem csak az ornamentikáját, hanem a technikáját is és ennek a tervezési

lehetőségeire is megtanítottuk hallgatóinkat. Utána a torontálival kezdtünk játszani a mester kurzuson. Felsőfokon megtanítottuk a vászon szövés minden alap technikáját és kultúráját, ami a legkarakteresebb, leglényegesebb a magyar hagyományanyagban, odáig, hogy a moldvai csángók úgynevezett kerpáján lévő csáncsálást vagy brossenak a szövését is megtanítottuk a szakkörvezetőknek. Igaz, most jelen pillanatban nem tudnak mit kezdeni a maguk képesítésével. 50 év után jutottunk el oda, a Millecentenárium évében, hogy most már semmi sem érvényes, amit eddig csináltunk. Egyik oktatói papfrunk sem ér semmit, mert hagytuk kicsúszni a kezünk közül az oktatást, és olyanoknak a kezébe került, akik életükben nem csinálták. Történetesen az Ipari Minisztériumnak a kezébe. Mert hogy az Ipari Minisztérium talpa alól is kiment egy csomó ipari oktatási lehetőség, mert már a nagyüzemeknek nem képeznek szakmunkásokat és kapván kaptak a népi kézművesség ötletén, amit Petrás Anna vitt be először. Én hiába kilincseltem itt az intézetben, hiába kilincseltem a minisztériumban, utolsóként a Közművelődési Főosztályon, Petrás Annával. Jártam Andrásfalvy Bertalannál, az akkori miniszternél, nekem évfolyamtársam és az uramnak a legjobb barátja volt, Kallós mellett, ő azt mondta nekem, ha semmit se tudna tető alá hozni a minisztersége alatt, csak ezt, hogy ebből lehet iskolát teremteni, már megérte, hogy ő elvállalta a miniszterséget. Hát ahogy én nem tudtam tető alá hozni, úgy nem hozta ő sem tető alá. Tehát a jelen pillanatban ott tartunk, hogy tele van az ország úgynevezett kismesterségeket oktató kézműves iskolákkal, amik a mi tematikáink alapján jöttek létre, a mi tanítványaink tanítványainak a tanítványai tanítanak és mi nem vagyunk sehol. Holott annak idején a 70-es években, a népművészet új hullámával, a táncház mozgalom megszületésével jött létre a Fiatalok Népművészeti Stúdiója. Ami mellett bábáskodott egy fiatal ember, akit úgy hívtak, hogy Zelnik József, akinek az érettségijén kívül nem volt mása, mint a lelkesedése és az ügyszeretete. Akit Vitányi Iván vett az intézetbe, mert őt is kezdték támadni mint a Táncházakat, újból narodnyikizmussal.

Zelnik Józsefnek az a feladata, hogy a Fiatalok Népművészeti Stúdióját gondozza. Nagyszerű gárda jött össze, van élgárda, van modell, ezek között kiemelkedő egyéniségek, ilyen mint Probstner János, Kun Éva, Csókos Györgyi gyerekei közül a Nagy Kristófit említem vagy Molnár Imrét, aki ma már bőrs iparművész és sorolhatnám mindezeket a fiatalokat, akik ma is modellek ezek a területen. Zelnik Józsefet rábeszéljük, hogy iratkozzon be egy egyetemre. El is végzi a néprajz szakot, sőt le is doktorál. Közben kifürkészte, hogy a Selyemgombolyító Budán romban áll, de milyen jó lenne rendbehozni, hiszen ott korábban is kis műhelyek voltak, jó lenne a magunk szövőit, kovácsait oda hozni, fazekasait be tudnánk ültetni, jó műhelyrendszert lehetne kialakítani, amit szabadidő tevékenységben is hasznosítani lehetne, de akár az iskolát is ráépíthetnénk. Nem csak a szövést most már, meg a hímzést, hanem a fazekasságtól kezdve minden mást is. El is kezdik építeni ezen közben a Velemi Alkotóházat is. Ennek modelljére sorban jönnek létre az alkotóházak, a debreceni, a jakabszállási, a szolnoki, szegedi, zalaegerszegi és nem is akarom végig sorolni, hol mindenhol az alkotóházak. Péterfi Laci és a fiatal népművészek segítségével elkezdjük a játszótereket építeni. Végre nem nippes és posztóval ellátott figurák készülnek fából, amiket a NIT korábban zsúrizett, hanem valami egészen más készül az amatőrökkel Péterfi Laci irányításával. A vége az lett a Selyemgombolyítóknak, hogy a Selyemgombolyító felépült és a Selyemgombolyítóból úgy lett semmi, ahogy

sok minden semmivé válik. Pár év működés után teljesen felszámolódott a Fiatalok Népművészeti Stúdiója, Zelnik sikeres politikus lett. Azok a fiatalok pedig akik annak idején a Stúdió tagjai voltak, szépen beépültek a közművelődésbe, a közművelődés szívta fel őket. Megtalálhatók a majd 10 évvel ezelőtt megalakult Népművészeti Egyesületben. Ócsán az ócsai részleg vagy Lukafán, ott egy másik, mindenhol megtalálhatók ezek a tehetséges fiatalok, akik túléltek ezeket a traumákat.

Közben mi létrehoztuk, mint tárgyalkotó mozgalom, az én munkásságom, Bánszky Pali osztályvezetése alatt az Amatőr Népművészeti Pályázati Kiállítást. Én tancosként tudom, hogy van ilyen, olyan, amolyan tancos megmérettetés, országos kamaratáncfesztivál, Szolnoki Néptáncfesztivál, mindenféle fesztiválok vannak, csak a tárgyalkotó amatőröknek nincs, azaz hogy van Kisjankó Bori meg Gelencsér Sebestyén meg Kapoli, de ezeket a szövetkezeteknek hozza létre a NIT, a Népi Iparművészeti Tanács, s ezekkel a pályázatokkal az áruknak a minőségét, változatosságát, fejlődését segíti.

Az én feladatomban az volt, hogy az amatőrök színvonalát emeljem, fejlődésüket biztosítsam. A hímnésben is tudtam újítani tancos létemre. Én hoztam azokat az erdélyi kultúrákat a mozgalomba, amiket rajtam kívül senki nem ismert, azaz, hogy az elődeim nem csinálták. Így az udvarhelyit, mielőtt megjelent a kötet, a székelyt, mielőtt megjelent a kötet, a mezőségi hímnésig, amiről meg se jelent a kötet, csak Palotai Gertrúdnak van egy könyve, és általam, azaz Kallós által a Néprajzi Múzeumnak egy gyűjteménye. Vagy hoztam a Nyitra vidékéről a zobori hímnést, gömöri csomót, a történeti textíliákat, amik úri hímnés címen nem kívánatosak voltak. Mivel én református vagyok, és nekünk is a templomunknak 1600-as meg 1700-as évekből való úrasztalterítőknek voltak, és tudom, hogy a Debreceni Kollégiumnak is szép gyűjteménye van, meg a sárospatakiról nem beszélve, olyan mennyiség jött össze, hogy 10 évvel ezelőtt Miskolcon rendeztünk egy reprezentatív kiállítást belőlük. Az első Református Világkonferencia tiszteletére Debrecenben csináltam egy olyan kiállítást, ahol csak történeti textíliák voltak, s azokból, amik a református gyülekezetekben maradtak meg.

Tehát ezek voltak azok az eredmények, amiket magamnak tudhatok. Egyszer felsoroltam egy megbeszélésen, 36 kultúra van, azzal a könyvsorozattal együtt, amit Hímnés mintalapk címmel kiadtunk itt az intézetben. Húsz fölött van azoknak a kultúráknak a száma, amiket én terjesztettem már el az amatőr mozgalomban.

Almádi tanfolyamunk volt az alapja a terjesztésnek, gúlszerűen épült fel ez a rendszer, mivel egyszemélyes volt a vezetés. Én egyedül voltam, viszont a megyékben mindenütt volt egy jól képzett szakkörvezető vagy egy referens és annak a dolga volt, hogy a megyében a mi tematikánk alapján szervezze a megyei tanfolyamokat, amiket mi vizsgáltattunk. A legjobbakat pedig mindig meghívtuk Almádiba, a tanfolyamra, ahol mindig újdonságokat tanítottunk, új előadókat vonultatunk fel, új témákat és ezeket a résztvevők vagy az év nyarán vagy a következő év nyarán adták tovább saját megyéjükben. Így lehetett elterjeszteni azt, amit eldöntöttünk, hogy javallunk terjesztésre. Így nézett ki ez a szakköri mozgalom.

1973-ban hirdettük meg az első Amatőr Pályázati Kiállítást, ahol minden műfajt meghívtunk. Ezt rendeztük Nyíregyházán a Tanítóképző főiskola aulájában, mert egy boldogult Hock Lajos népművelő jött, mondván, hogy ők annyira periférián vannak és nekik semmiféle jelentős eseményük nincs, hadd legyen az Amatőr Pályázati kiállítás Nyíregyházán. Egyik megyének országos filmfesztiválja van, a másiknak meg színját-

szó, a harmadiknak fűvós, nekik semmijük. S mivel nekünk Szabolcs-Szatmár kedvenc gyűjtőterületünk volt, azt mondtuk, igen, hát amelyik nekünk a leghagyományosabb megyénk közé tartozik, az a megye megérdemli, hogy ott legyen valami kiemelkedő. Létrehoztuk Nyíregyházán az Amatőr Pályázati Kiállítást, ami most volt a XII. Ez azt jelenti, hogy 24 év óta megy ez a pályázati kiállítás. Két évenként, biennálé rendszerrel.

1992-ben 3605 pályamű érkezett be az országos pályázatra. Ez úgy érkezik, hogy kezdetben vala a megyei kiállítás. A megyében gyűlnek össze azok a munkák, amiket a megyékben produkálnak. A megyei anyagból válogatunk kétféleképpen. Az egyiket az országosra, a másikat a megyei kiállításra, a harmadik, ami sehova, ami kiállíthatatlan – mert hát ami nem arra való, hogy kövessék, azt nem engedjük meg a megyében sem kiállítani –. Körülbelül egyharmada, bőven egyharmada, ami feljön a megyékből, tehát ha megszorozom, ez 10 ezer tárgy körül van, ami két évenként összjön. Legutóbb 1994-ben 2365 tárgyat állítottunk ki. A X.-en, a jubileumi pályázati kiállításon, ami már az utolsóval együtt Budapesten volt, a Néprajzi Múzeumban. A X.-re 3200 pályamű érkezett be és 1592-öt állítottunk ki. Ez mindig a minőségtől és attól a tértől függ, ahol kiállíthatunk. Itt a vesszőtől a gyékényig, a csuhétól a történeti textíliáig, a moldvai szőtesből újrafogalmazott textilekig, bútorig, el nem lehet mondani mi minden van. Gránátalma nívó-díjat adunk a kiemelkedő alkotónak. Péterfi László plasztikája az aranyozott gránátalma. Mondanom se kell, ma már nincs aranyozva a gránátalma, ma már rézből van, de akkor is becse van. Gránátalma-díj, ez arany fokozat, ez a nívódíj, arany, ezüst és bronz fokozat van, és első perctől kezdve díjaztuk külön a gyerekeket is. Mi már az almádi tanfolyamon 20 évvel ezelőtt bevezettük azokat a kézműves játékokat, amik hajdan a paraszti kultúrában találhatók voltak, csutkababától a csuhéig, a gatyamadzag szővéstől kezdve azokat az apró technikákat, amiket gyerekekkel is meg lehet csinálni. Annál is inkább, mert szegény pedagógusaink hiába rendelkeztek képesítésekkel, belül a saját iskolájukban a legkritikább eset volt, hogy el tudták fogadtatni ezt.

Ha nem kapunk idejekorán észbe, akkor a hímnés lesz, ami leghamarabb kihal, mert a fiatalok azt hiszik a saját kezükéről, hogy ügyetlen. És a kézműves iskolákban is a csipkeverésre sokkal több hallgató jelentkezik, mint a hímnésre. Mert a gombostű mankó. Tehát ott nem ő ölt ügyesen vagy ügyetlenül, mert a gombostűk között vezetik el a szálát, ott csak azon áll vagy bukik, hogy jól vezeti-e a szálát és megfelelő szorosan húzza-e vagy sem. Lila hajú gyerekekre és zöld körmű kislányokra csodálkoztam rá egyik-másik ilyen iskolában, hogy gyönyörűen verik a csipkét. De ezekkel a gyerekekkel kellene megszerettetni a hímnést is. Aztán, hogy hogy fog sikerülni?!

Tehát... én itt felejtődtem 45 éves munkaviszony után. Akkor mentem nyugdíjba, mikor Halász Péter ide került igazgatónak. Én hiába mondtam Bánszky Palinak is, hogy ez nekem sok, pedig ő ugye nagyon sokat segített. Ő a fához értett, és itt volt Péterfy Laci, itt volt Karsai Zsiga, voltak segítségem. De attól a perctől kezdve, amikor Bánszky Pali elment, semmi segítség nem volt. Mert Papp Oszkár volt az osztályvezető, Mezei Ottó volt az osztályvezető, Kerékgyártó István, ő volt, aki Bánszky Pali után a legtöbbet értett a dologhoz, és szerette, és segítette. Na mindegyik szerette, de segíteni egyik se tudott. De magyarul, én itt felejtődtem magamban. Ez nagyon nehéz volt. Aztán Martin György is meghalt! Akkor kellett volna nekem nyugdíjba menni, de nem mondta nekem senki, hogy menjek, és én meg nem is mentem, addig, amíg Halász Péter nem jött. Akkor úgy éreztem, most van a kedvező alkalom,

amikor azt mondhatom, hogy most már azért mégiscsak jó lenne, ha ide jönne egy fiatal és ha akár én lehetnék a félnapos. Annál is inkább, mert Beszprémy Alojzia Katalint én úgy tíz éves korától ismerem.

Az édesanyja az almádi tanfolyamunknak oszlopos tagja volt, és a vas megyei népművészeti hímsző-mozgalomnak élvonalbeli tagja, népi iparművész, a Népművészet Mestere. A két nagy fia mellett egyetlen aprócska leánykáját hozta a tanfolyamokra magával. Nem csak ő volt, voltak mások is a tagok között, akik gyerekekkel jöttek Almádiba, azokból is követő lett. Kata itt járt egyetemre, Budapesten, a Népművészet Ifjú Mestere lett hímszéből, és amikor nekem volt olyan pénzem, hogy ilyen-olyan kis kutatást végezhettem, ő is dolgozott. És adva volt, hogy Sipos Zsuzsával egy Fehérvári úti munkásszálláson próbáltunk egy varrókísérletet, az első kerületi fiatalokkal meg a Toldy Ferenc utcában egy cigány munkásszálláson egy szőttes kísérletet, a Kistextben a Borsodból és Szatmárból munkásszállásra került tanyasi, falusi lányokkal Kata vállalt el egy kísérletet. Én is jártam vele az első időben, hónapokon keresztül együtt mentünk. Ezekkel a gyerekekkel semmi foglalkozás, emberi törődés nem volt. Hát Katát úgy tekintették, mint a tanult nővérüket, engem is úgy tekintettek, mint nagyanyjukat. Kiderült, hogy Kata pillanatok alatt olyan kapcsolatot teremtett velük, amelyet ott senki nem tudott. És kihozta őket a kutatási pénzen színház látogatásra, múzeum látogatásra. Amikor kihozta őket színházba, azt mondták neki a munkásszálláson, hogy meg fognak szökni tőle. Akkor kivitte őket Szentendrére a múzeumba! Élvezték. Kata kitalálta, hogy Zircre viszi őket egy kirándulásra. Na akkor, hogy ilyen, vonaton elmenni velük, több napra elmenni, mi fog történni?! Hát az történt, hogy már a szentendrei kiállításon váltott nekik Kata ilyen Tájak, korok, múzeumok füzetecskét és boldogan pecsételtek minden múzeumban. Természetesen megjöttek hiánytalanul, feldobva, semmi gond nem volt. A kísérlet végén, amit elkészítettek maguknak Kata és mamája segítségével, egy népi szabású inget, hímszessel, kis széki mellényt meg egy hímszett tarisznyát, hát erre olyan büszkéek voltak, hogy meg se engedték, hogy a kollégiumban bárki más megcsinálja, mert ez csak őket illeti. No de hát sajnos, mint minden nálunk, a pénzek a minisztériumból jöttek és vagy adták vagy nem adták, és amikor nem adták, attól a perctől kezdve bedöglöttek a kísérletek. Ugyan mondd már, a Kistextnek érdekében állt, hogy ezek a gyerekek jól érezzék magukat? Nem volt érdeke. Vagy a Fehérvári úti munkásszálláson ott halt meg a dolog, hogy szegény analfabéta cigánylánynak a személyi azonossági igazolványát kellett leadni, hogy egy géptűt megkaphasson. Ennek a következménye az lett, hogy nem ment a géptűért. A Toldi Ferenc utcában a cigányokkal szőttünk. Hát itt valami csuda volt. Szóttek az asszonyok és várták az urukat, akik természetesen valami egészen más munkásszálláson szálltak. Délutánonként szóttek és várták az urukat és mi az első kerületi művelődési házból, két fiatalemberrel fogtuk a magnetofont, én hoztam a szalagot, és cigány tánczenét tettünk fel, amit Szatmárban gyűjtöttünk. Énekeltek, táncoltak, boldogok voltak. Azt mondták, kár, hogy a férfiakkal is nincs valami hasonló, megtanulhatnának valamit a házépítésről, mert otthon mind beléptek akcióba, házat építeni. Azt nem mondták, de akár kisbútort is csinálhattak volna. Próbálkoztunk, de nem sikerült egyik férfi munkásszállást se rábeszélni, hogy csinálnak valami kis asztalosműhelyt. Az ablakban támasztották magukat a férfiak, meg a kocsmában a pultot. És vitte haza, ha hazavitte hétvégén a pénzét. Ha a párja is Pesten volt, akkor se lakhattak együtt. No, azok a kísérletek is megszűntek. Iga-

zándiból szűkültek és egyre jobban szűkültek a lehetőségek. Amikor Péterfi Laci volt az elnöke, az egyesületnek is lettek volna tervei. Volt egy olyan vágyálom, hogy Makoveczcel építeni a Pilisi parkerdőnek a területén valami alkotóház-komplexumot. Persze az se jött létre. Akkor a legutolsó variáció az volt, hogy Zelnik megkapja az Óbudai szigetet, amiből ilyen ökológiai akármit csinál, és Péterfi Laci utolsó dobása az volt, hogy na majd ott valamilyen műhelyeket. Jelen pillanatban ott tartunk, hogy Kata beindított pedagógusoknak itt a házban egy gyermekjáték, kismesterség tanfolyamot, amire máig nincs meg az engedély, de majd lesz, a minisztérium váltig adja az engedélyt. Amikor itt tanfolyam van, akkor minden lyukban, minden igazgatósági szobában csoportok dolgoznak, mert nem tudjuk hová tenni a hallgatókat. A stúdióban vannak az előadások, de a kézműves csoportok között vannak a bőrszők, van aki első éves, másod éves, a másik hímez, sző, gyermekjátékokat csinál, a negyedik nem tudom mit csinál, de nincs hol, mert az intézetnek ez mindmáig nem elég fontos.

Kata a főállású és én vagyok a fél napos, de Kata is lassan belefullad a tanfolyamokba. Én négy táborban voltam a nyáron, Kata hatban. És hétvégén hol itt kiállítás, hol ez meg az. Minden műfajra másfelen vagyunk. Szóval eszméletlen állapot. És ugyanakkor nincs rendezve a státuszunk. Mármint a tevékenységünknek a státusza. Az oktatás nincs rendezve. És mi még csak hagyján, mert ez a kézművesség, kismesterség, de itt vannak a táncosok.

Most, hogy együtt van itt még ez a Népművészeti Osztály, ez azért jó, mert én azért korábban is, amióta visszajöttem az intézetbe, belefolytam a táncosok munkájába is. Annál is inkább, mert hogy Héra Éva idekerült, ez annak volt köszönhető, hogy amikor Vásárhelyi elment innen, akkor Vitányi Iván megkérdezte Martin Györgyöt, kit hozzon a helyére. És hogy Tímárnak vagy Nováknak van-e olyan tanítványa, aki jó lenne. És akkor Martin György azt mondta, se Tímárnak, se Nováknak tanítványát, mert az egyik megöli a másikat. Az nem jó, hogyha a két nagy egyéniségnek lesz akármelyik tanítványa, bár van köztük jó koreográfus, meg egyetemet végzett, szóval olyan, akit lehetne hozni. Legyen népművelő és így jutott eszünkbe Héra Éva. Nem véletlenül, mert ismertük a tánc házból. Ismertük a Kassákból. Mert mi Martin Györggyel minden tánc házban ott voltunk. Martin az összes külföldi vendégét elvitte a tánc házakba. Szinte tánc ház nem lehetett meg nélkülünk, valami újdonság nem lehetett anélkül, hogy mi ne lettünk volna ott. Martin nagyon jól tudta, Héra Éva mit állt ki tánc ház ügyben a Kassákban, meg hogy milyen jól tudja menedzselni, meg hogy szeretik a gyerekek. És akkor azt mondta Ivánnak, ide nem táncos szakember kell, ide olyan ember kell, népművelő, aki menedzselni tud és akit elfogadnak a gyerekek. Így jött Héra Éva, és Martin György megígérte neki, nyugodtan vállalja csak el, segít. Segített is neki. A Szakmai Házat hogy létrehozzák itt, az is Martin ötlete volt. Eladdig őt ölték ott agyon az Akadémián, a mozgalom oda kapcsolódott. Ott meg ő nem bírta egyedül, sok volt, hogy nem csak a tudomány, hanem a mozgalom is. A mozgalmat is nagyon fontosnak tartotta, s az ő ötlete volt, hogy kellene egy olyan részleg az osztály mellett, aminek ő adja az eredeti anyagot az Akadémiáról másolásra, ők meg kiszolgálják a mozgalom igényeit. Uram bocsá, most már video van, minden van, vegyék át videóra és szolgálják ki a mozgalmat. Így jött létre a Szakmai Ház, még a halála előtt.

Most, hogy már betöltöttem a 68. életévemet, s még mindig dolgozom, szerencsésnek kell mondanom magam. Ha szegény vagyok is, mint minden nyugdíjas népművelő, de még

mindig azt csinálhatom, amit szeretek. Szeretem a munkám, az embereket. Örülök, hogy népi kultúránk továbbélésének lehetőségeiben segíthetek azoknak, akik ezt fontosnak tartják. Hiszem, hogy a fiatalok egy része tisztában van azzal, hogy az értékeket nem szabad veszni hagyni.

Az, hogy a Népművészeti Egyesületek Szövetségének elnökségi tagja lehetek, az már csak ráadás az élettől. Itt is a tárgyalgató népművészetért munkálkodókat segítjük, immáron 15 éve. Hasznosságát bizonyítja az a hatalmas megmozdulás,

ami minden év augusztus 20-án tettenérhető a Budai Várban a Mesterségek ünnepén, ahol fél millió ember megfordul, s mintegy 500 mester és népművész tart mesterség-bemutatót, és megvásárlásra ajánlja rangos portékáját.

Egy nagy bánatom van, hogy a tánckutatás meghalt számomra társammal, Martin Györggyel együtt. Vigaszom csak az, hogy fiam, s ma már 16 éves fiú unokám is népzenelek, amihez az indíttatást Tőle kapták.

